

Agalev en Ecolo als links-libertaire partijen. Of de partijpolitieke vertaling van een nieuwe breuklijn

door Staf HELLEMANS

Docent aan de Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius te Brussel en aan de Handelshogeschool te Antwerpen.

en Herbert KITSCHOLT

Associate Professor Duke University, Durham (USA)

I. Opzet

Met de verkiezingen van oktober 1981 veroverden Agalev en Ecolo enkele zetels in het nationale parlement. Zij waren de eerste groene partijen op het continent die zover doorstootten. Hun electorale aanhang is sindsdien verder aangegroeid, zij het minder spectaculair dan men eerst verwachtte. (cfr. Tabel I) ¹. Door de neergang van de communautaire partijen zijn zij nu opgeschoven tot de vierde partijformatie van het land.

TABEL I

Resultaten van Agalev en Ecolo sinds 1978 bij de Kamerverkiezingen (respectievelijk Vlaams en Waals gewest) en bij de Europese verkiezingen (per taalcollege). (in percentages)

	Agalev	Ecolo
Kamerverkiezingen 1978	0,3	1,2
Europese verkiezingen 1979	2,3	5,2
Kamerverkiezingen 1981	3,9	6,1
Europese verkiezingen 1984	7,1	9,9
Kamerverkiezingen 1985	6,1	6,2
Kamerverkiezingen 1987	7,3	6,5
Europese verkiezingen 1989	12,2	16,6

Qua wetenschappelijk onderzoek werden in België in het midden van de jaren '80 reeds enkele studies gepubliceerd over de opkomst van de groene partijen ² alsmede

(1) W. FRAEYS, Les élections législatives du 17 décembre 1978. Analyse des résultats. In: *Res Publica*, 1979, nr. 2, blz. 309-328; W. FRAEYS, Les élections européennes de 1979. Analyse des résultats pour la Belgique. In: *Res Publica*, 1979, nr. 3, blz. 411-426; W. FRAEYS, Les élections législatives du 8 novembre 1981. Analyse des résultats. In: *Res Publica*, 1982, nr. 1, blz. 129-149; W. FRAEYS, Les élections européennes de 1984. Analyse des résultats pour la Belgique. In: *Res Publica*, 1984, nr. 5, blz. 587-601; W. FRAEYS, Les élections législatives du 13 octobre 1985. Analyse des résultats. In: *Res Publica*, 1986, nr. 2, blz. 213-233; W. FRAEYS, Les élections législatives du 13 décembre 1987. Analyse des résultats. In: *Res Publica*, 1988, nr. 1, blz. 3-24; W. FRAEYS, Les élections européennes de 1989. Analyse des résultats pour la Belgique. In: *Res Publica*, 1989, nr. 4, blz. 551-564.

(2) P. STOUTHUYSEN, De politieke identiteit van Agalev. In: *Res Publica*, 1983, nr. 2-3, blz. 349-375; P. STOUTHUYSEN, De Vlaamse groene partij Agalev. In: O. SCHREU-

een analyse van de structuur van het electoraat van Agalev³. Wat ontbreekt is een empirische studie van de partijen zelf en hun leden. Hoe verloopt de interne werking van deze partijen? Welk is hun verhouding tot de zgn. "nieuwe sociale bewegingen" (milieu-, vredes-, vrouwen- en Derde Wereldbeweging)? Wie zijn de leden en hoe ziet hun ideologisch universum eruit? Om op die vragen een antwoord te krijgen, werd een survey-onderzoek opgezet. De resultaten ervan zouden ons moeten toelaten de nieuwe trekken van deze partijen ten opzichte van de traditionele politieke families beter te karakteriseren.

De gegevens werden verzameld op de verkiezingscongressen die Agalev en Ecolo hielden respectievelijk op 30 augustus en 1 september 1985. Aan de aanwezige leden werd gevraagd zelfstandig een enquêteformulier in te vullen. De partijcongressen van de ecologisten zijn toegankelijk voor alle leden. De verzamelde data geven dus geen beeld van het gemiddelde partijlid, maar wel van de actieve partijmilitanten. We beschouwen dat niet als een nadeel omdat het toch de actieve militanten zijn die de partij dragen en het imago en de werking ervan bepalen. Maar voor een goede interpretatie van de gegevens dient men met de oververtegenwoordiging van het activistische element wel rekening te houden. Op het Agalev-congres gaven 162 leden op een 250-tal aanwezigen, bij Ecolo 94 op een 150-tal aanwezigen een bruikbare ingevulde vragenlijst terug⁴.

II. "Middle class radicalism"

Van waar komen de leden van de groene partijen? Uit welke sociale milieus recrutereren deze nieuwe partijen hun militanten?

Het onderzoek naar de recruteringsbasis van de traditionele partijen gebruikt vaak twee hypothesen: socialisatie en superieur potentieel ("resource endowment"). Volgens de culturele socialisatiehypothese wordt partijkeuze en -lidmaatschap sterk beïnvloed door het opvoedingsmilieu. In de enge betekenis vullen nieuwe generaties de partijrangen aan dankzij de gelukke socialisatie door oudere generaties kiezers en militanten. In een meer formele betekenis stammen politiek actieve jongeren eerder

DER (red.), *Moderne bewegingen*. Zeist, 1985, blz. 97-119; P. LEROY, Waar staan "de groenen" in Vlaanderen voor? In: *Ons Erfdeel*, 1984, nr. 4, blz. 481-494; D. BUYLE, Van pechstrook naar paradigma. De groenen in Vlaanderen. In: *De Nieuwe Maand*, 1985, nr. 1, blz. 16-27; PH. MAHAUX, J. MODEN, Le Mouvement Ecolo. In: *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 1984, nr. 1045-1046, 68 blz.

(3) K. DESCHOUWER, P. STOUTHUYSEN, L'électorat d'Agalev. In: *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 1984, nr. 1061, 30 blz.

(4) Voor een extensieve analyse van de dataset verwijzen we naar H. KITSCHOLT, S. HELLEMANS, *Beyond the European Left. Ideology and Political Action in the Belgian Ecology Parties*. Durham-London, 1990, 264 blz. Een vergelijking, gebaseerd op experteninterviews, van de Belgische en Duitse groene partijen geeft H. KITSCHOLT, *The Logics of Party Formation*. Ithaca, 1989, 343 blz.

uit reeds politiek actieve gezinnen ⁵. Nu wijst het groeiend aantal vlottende kiezers, in België in het midden van de jaren '80 geschat op zo'n 13 à 16% van de kiezers ⁶, al op de afnemende betekenis van de socialisatie voor de concrete partijvoorkeur. In het geval van Agalev en Ecolo verkeert de socialisatiehypothese in zijn eerste betekenis zelfs in zijn omgekeerde. Uit een vergelijking van de partijvoorkeuren van ouders en militanten vooraleer Agalev en Ecolo waren gesticht, blijkt dat de latere militanten reeds vóór hun aansluiting bij de groene partijen politiek van hun ouders vervreemd waren en globaal naar links waren opgeschoven. Zij demonstreren hiermee het proces van afkalving, dat de katholieke zuil in zijn electorale kanaal sinds de jaren '60 ondergaat (Tabel II).

TABEL II

Partijvoorkeur van ouders en militanten vóór de stichting van Agalev en Ecolo (in percentages).

	Vader	Moeder	Militant
Van de trouwe kiezers voor 1 partij, stemden voor de:	78,5	81,4	60,1
christendemocraten	44,8	58,0	12,4
socialisten	10,3	8,4	17,0
communautaire partijen	12,1	11,1	19,8
liberalen	9,4	4,0	0,9
radicaal links (communisten, maoïsten, trotskisten)	1,8	0,0	10,1
Van de kiezers voor meer partijen, stemden minstens 1 keer voor de:	21,5	18,6	39,9
christendemocraten	15,7	12,8	11,4
socialisten	3,6	4,4	18,3
communautaire partijen	12,6	11,1	17,4
liberalen	6,7	2,2	1,8
radicaal links	0,5	0,5	20,6
andere partijen, nog nooit gestemd	4,3	6,4	10,3

* Omdat elke vlottende kiezer twee partijen aankruiste, is de som van de volgende percentages gelijk aan het dubbel van het aantal vlottende kiezers.

Een tweede veelgebruikte hypothese gaat ervan uit dat die bevolkingscategorieën, die qua opleidingsniveau, qua inkomen, qua sociaal prestige beter gewapend zijn, eerder politiek actief zullen worden dan andere ⁷. Zo heeft men herhaaldelijk vast-

(5) Een beoordeling geeft M. CZUDNOWSKI, Political Recruitment. In: F. GREENSTEIN, *Handbook of Political Science*. Vol. 2: Micropolitical Theory, Reading (Mass), 1975, blz. 186-195.

(6) M. SWYNGEDOUW, J. BILLIET, Stemmen in Vlaanderen op 13 december 1987. In: *Res Publica*, 1988, nr. 1, blz. 36.

(7) Voor een voorbeeld, zie S. VERBA, N. NIE, J. KIM, *Participation and Political Equality*, A Seven-Nation Comparison, Cambridge, 1978, 394 p.

gesteld dat het middenkader van de partijen hoofdzakelijk bestaat uit goed opgeleide mannen van middelbare leeftijd met een meer dan doorsnee inkomen en dito sociale status⁸. Deze "resource endowment"-hypothese klopt in het geval van Agalev en Ecolo maar ten dele. De activisten zijn weliswaar zeer hoog opgeleid – 80% heeft een diploma van universitair of hoger niet-universitair onderwijs op zak. Daarentegen is het ledenbestand veel jonger dan elders – in 1985 waren 50% van de congressisten tussen 26 en 37 jaar oud –, hun inkomen is middelmatig te noemen en zelfs eerder laag wanneer de hoge scolarisatie in aanmerking wordt genomen en het vrouwenaandeel – een 25% – ligt beduidend hoger dan bij andere partijen.

Sinds een aantal jaren werkt men ook veel met een derde hypothese, het zogenaamde "middle-class radicalism"⁹. Zij stelt dat in hoogmoderne democratieën een nieuw radicalisme is ontstaan vanuit de goed opgeleide, nieuwe middenklasse, de "professionals" in het onderwijs, in de sociale en in de culturele sector. Dit radicalisme verbindt de kritiek op de hypermoderne samenleving met thema's als autonomie, inspraak, milieu, vrede. De studentenbeweging van de jaren '60 is er het eerste grote voorbeeld van. Zij werd in de jaren '70 en '80 gevolgd door een reeks zogenaamde "nieuwe sociale bewegingen" (rond milieu, vrede, vrouwen, Derde Wereld enz.). De kenmerken van de Agalev- en Ecolo-militanten sluiten perfect aan bij deze hypothese van het "middle class radicalism". Het zijn, zoals reeds aangestipt, jonge militanten met een hoge scolarisatiegraad en een hogere proportie vrouwen dan gewoonlijk het geval is. Een blik op de beroepsverdeling geeft een verdere bevestiging (Tabel III).

(8) Zie bijvoorbeeld B. MIDDEL, W. VAN SCHUUR, Dutch Party Delegates. In: *Acta Politica*, 1981, nr. 2, blz. 244-246.

(9) F. PARKIN, *Middle Class Radicalism: The Social Bases of the British Campaign for Nuclear Disarmament*. Manchester, 1972; H. KRIESI, *New Social Movements and the New Class in the Netherlands*. In: *American Journal of Sociology*, 1989, nr. 5, blz. 1078-1116.

TABEL III

Beroepsverdeling van de groene partijmilitanten, van de sympathisanten van de groene partijen, van de congresafgevaardigden van de traditionele partijen en van de Belgische bevolking¹⁰.

	Groene partij- militanten (1985)	Sympathisan- ten Agalev en Ecolo in 1982, 1984 & 1986 (ge- middelde)	Congresafge- vaardigden bij de Belgische traditionele partijen (1979)	Belgische be- volking in 1982, 1984 & 1986 (ge- middelde)
Technische en liberale be- roepen, kaders en onder- nemers	12	10	20	10
Onderwijs, persoonsgebonden diensten, media, politi- ek	40	31	19	19
Administratief-technische beroepen	19		37	
Arbeiders	3	15	9	19
Studenten, leger- of bur- gerdienst	8	17	11	11
Niet-actieven: gepensio- neerden, huisvrouwen of -mannen	8	15		
Werklozen	5	12	1	7
G.A.	5		3	

Niet minder dan 40% van de activisten van Agalev en Ecolo werkt in de sociale en culturele sector en de persoonlijke dienstverlening. Ze vergen een hoge opleiding, maar retribueren slechts matige inkomens en status. De congresafgevaardigden van de traditionele partijen stammen daarentegen vooral uit de administratief-technische beroepen, de liberale beroepen en de ondernemingskaders. Het verschil is opmerkelijk: terwijl de traditionele partijen hun activistenkader uit de economische en administratieve sfeer (ondernemingen en overheden) aantrekken, vormen de ecologisten een tegen-elite van "professionals" uit de sociaal-culturele sector. Het is een sector die in de jaren '60 en '70 enorm werd uitgebreid, maar die maatschappelijk én individueel niet die erkenning krijgt (o.a. qua loon) waarop ze meent recht te hebben (cfr. de sociale onrust in 1989 in die sector). De sociale basis van de groene partijen ligt in de politieke activering van deze nieuwe middenklasse.

(10) De bronnen zijn: eigen survey (kolom 1); European Political Parties Middle Level Elite Survey 1979 (kolom 3); gemiddelden uit *Eurobarometer* (1982), nr. 17, 1984, nr. 21 en 1986, nr. 25 (kolom 2 en 4).

III. Een stratarchische kaderpartij

Naast de achtergrond van de leden vertonen de links-libertaire partijen ook qua organisatiegraad en qua interne werking significante afwijkingen van de traditionele partijen.

Vooreerst moeten de nieuwe partijen het stellen met een uiterst miniem ledenbestand. Op het ogenblik van de survey telden beide partijen elk een goede 1.000 leden. Na 1985 steeg het aantal leden naar zo'n 2 à 3.000 bij Agalev en zo'n 1.500 bij Ecolo. Verdere stijging lijkt voorlopig niet in zicht. De verschillen met de grote massapartijen in België zijn dan ook enorm. (Tabel IV)

TABEL IV

Vergelijking van het aantal partijleden en van het aantal partijkiezers in België in 1985 ¹¹.

Partijen	Aantal leden in 1985	Aantal kiezers (Kamer) in 1985	Ratio leden/kiezers (in percentages)
Agalev	1.113	226.758	0,49
Ecolo	1.174	152.483	0,77
CVP	115.528	1.291.244	8,95
PSC	42.372	482.254	8,79
SP	108.223	882.200	12,27
PS	150.671 (1984)	834.488	18,06
PVV	73.631	651.806	11,30
PRL	70.514	619.390	11,38
VU	50.890	477.755	10,65
KPB	5.449	71.695	7,60
Vlaams Blok	3.698	85.391	4,33

Een direct gevolg van het nietige ledenbestand is de zeer lage leden-kiezersratio bij Agalev en Ecolo. De groene partijen hebben een zeer losse band met de kiezer. De kiezer kent de partij veelal niet uit eerste hand (vanuit de lokale werking), maar uit de media. Omgekeerd kunnen de groene partijen enkel hopen dat de vonk naar de alleen statistisch bekende aanhang overspringt. Vanuit electoraal oogpunt bekeken is dit een labiele situatie.

Duverger noemt de partijen, waarvan enkel een gering aantal personen, die de partij dragen, deel uitmaken, kaderpartijen ¹². Zij waren kenmerkend voor de 19de eeuw. Het kiesrecht was toen nog een exclusief voorrecht van de notabelen zodat kleine partijpolitieke kringen volstonden om het overzienbare kiezerspotentieel te bereiken. Sinds de invoering van het algemeen stemrecht ging de trend naar stevig geor-

(11) Bronnen: M. MAES, *De ledenaantallen van de politieke partijen in België, 1945-1987*. Leuven, 1988, blz. 169 en Ministerie van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt.

(12) M. DUVERGER, *Les partis politiques*. Paris, 1976, blz. 119-129.

ganiseerde massapartijen met vele duizenden militanten omdat zij nauwer het massaelectorat omsloten. De links-libertaire partijen knopen opnieuw aan bij het type van de kaderpartij, maar nu in een tijdperk van massademocratie. De achterban van deze partijen is, zelfs als sympathisant, zo wars van elke formele partijpolitieke identificatie, dat meer dan sympathie er meestal niet meer in zit. Of deze kaderpartijen voldoende stabiliteit kunnen inbouwen om periodes van politieke droogte zonder existentiële schade te kunnen overleven, blijft vooralsnog onduidelijk.

Qua interne werking zijn zowel Agalev als Ecolo volgens hetzelfde stramien opgebouwd. Aan de basis, het gemeentelijke vlak, zijn plaatselijke groepen actief. Deze verkiezen in arrondissementele vergaderingen de vertegenwoordigers voor de Stuurgroep, een soort uitgebreide partijraad, die driewekelijks à maandelijks samenkomt. Daarboven staat het Uitvoerend Comité, een soort partijbureau, dat wekelijks vergadert. Parlementairen en een secretariaat van bezoldigde partijfunctionarissen worden geacht de besluiten uit te voeren en naar buiten toe uit te dragen. Regelmatige partijcongressen, waarop volgens het principe van de directe democratie alle leden zijn uitgenodigd, leggen de grote lijnen vast. Volgens het basisdemocratische theoreem van de Groenen dienen de vrijwilligers de partij te leiden en de vrijgestelden (parlementairen en secretariaatsmedewerkers) politiek te sturen. In beginsel lijkt dat in zulke kleine partijen mogelijk, maar in de praktijk blijkt dat toch moeilijk te zijn en komt het geregeld tot botsingen tussen de twee groepen¹³. De vrijgestelden wijden zich immers voltijds en om den brode aan de politiek terwijl het voor de vrijwilligers een (opslopende) vrijetijdsbezigheid is. De parlementairen beschikken bovendien over bijkomende troeven als electorale legitimatie, landelijke bekendheid en belangstelling vanwege de media.

Toch zijn de vrijwilligers in de groene partijen allesbehalve machteloos. Statutair is het de professionelen bijvoorbeeld verboden als stemgerechtigde leden in de partijorganen te worden verkozen. De open toegang voor alle leden tot alle vergaderingen van de partij is dan weer een methode om de participatiemogelijkheden van de vrijwilligers te verhogen. Tot 1985, jaar van de enquête, werd daar duchtig gebruik van gemaakt. Sindsdien zou volgens ingewijden het enthousiasme voor de steeds maar weerkerende vergaderingen fel geslonken zijn. We geven hieronder een overzicht van de aanwezigheden in 1985 (Tabel V).

(13) In 1988 stelde Karel Anthonissen, die een tijd gespreksleider was van het Uitvoerend Comité, een massieve aanklacht samen tegen "de machtshonger van de vrijgestelden". Het document, dat in de pers uitlekte, veroorzaakte intern heel wat deining. Zie S. WALGRAVE, *De Kronstadt-opstand van Agalev*. In: *De Nieuwe Maand*, 1989, nr. 4, blz. 19-23.

TABEL V

Participatie van de leden in de partij-organen (in percentages)

	(bijna) altijd	dikwijls	regelma- tig	soms	(bijna) nooit
Lokale groep	68	11	11	4	6
Arrondissementale vergadering	38	23	9	16	15
Partijcongres	32	20	16	12	20
Stuurgroep	12	6	8	18	56
Uitvoerend Comité	6	2	3	7	84

De participatiegraad vermindert naarmate men de toporganen nadert, maar is al bij al nogal breed gestrooid. 80% van de respondenten zou soms tot steeds deelnemen aan de partijcongressen, 44% laat zich soms tot steeds zien op de vergaderingen van de Stuurgroep, 16% zelfs op het Uitvoerend Comité. En aanwezigheid kan invloed meebrengen op de besluitvorming, ook zonder officiële functie. De stelling dat iemands invloed in de partij meer afhangt van zijn aanwezigheid en interventies in belangrijke vergaderingen dan van zijn officiële partijfunctie werd bij Agalev door 80% en bij Ecolo voor 74,5% van de respondenten positief beantwoord.

Dat de actieve partijmilitanten het gevoel hebben dat de stem van de vrijwilligers gehoord wordt in de partij, blijkt ook uit de verdeling van het machtspotentieel, dat zij aan de belangrijkste partij-organen toekennen (Tabel VI).

TABEL VI

Geattribueerde invloed aan partijorganen in Agalev en Ecolo
(gemiddelde score van een schaal gaande van 1 = laagste score tot 5 = hoogste score).

	Agalev	Ecolo	Totaal
1. Uitvoerend Comité	4,56	4,32	4,48
2. Parlementairen	4,39	3,89	4,23
3. Partijcongressen	4,32	3,98	4,22
4. Stuurgroep	4,23	3,99	4,15
5. Partijsecretariaat	4,31	3,59	4,07
6. Arrondissementale en regionale vergaderingen	3,34	3,30	3,33

Afgezien van de regionale assemblées, waaraan weinig macht wordt toegekend, zien de militanten geen grote machtsverschillen tussen de partij-organen op nationaal niveau. De organen van professionele krachten (parlementairen en secretariaat) scoren niet hoger dan de partij-organen, waar voornamelijk vrijwilligers zetelen. De hoge scores van de partij-organen met een brede toegang naar de ledenbasis (partijcongres en stuurgroep) geven veeleer het zelfvertrouwen aan van een basis, die weet (of veronderstelt) dat zij tegenover de partijleiding niet machteloos staat. In hun geheel zijn de groene partijen dus gekenmerkt door een relatief vlakke distributie van partij-interne macht en invloed. In vergelijking met de massapartijen in België ver-

tonen de groene kaderpartijen minder oligarchische tendenzen en is de invloed van de vrijwilligers er hoger.

Nauw verbonden met de vlakke machtsverdeling is de lagere interne cohesie van de groene partijen ten opzichte van de traditionele partijen. De participatie aan de activiteiten van de partij liggen weliswaar breed gestrooid, maar verlopen dikwijls gesegmenteerd. Wat de lokale groepen uitspoken, is veelal onbekend voor de hogere partij-échelons. Zowel personeel, strategisch als programmatisch doppen deze omzeggens volledig hun eigen boontjes. Dat geldt in hoge mate ook voor de parlementairen, die als individuele politieke ondernemers hun eigen weg uitstippelen en daarbij niet gestoord worden door controle vanuit de partij. De werkgroepen in de partij (vb. economie, gemeentebeleid, statuten,...) hadden tot 1985 zeker en hebben nu nog een grote inhoudelijke vrijheidsmarge, die zijzelf kunnen invullen. De partijcongressen tenslotte staan niet onder controle van de partijleiding en kunnen zoals in het geval van de economie- en statutencongressen van Agalev in 1985 en 1989 radicale besluiten vanuit de basis opleveren, waarmee de leiding dan tegen haar zin opgescheept zit (cfr. de nationalisatiestok t.a.v. de electriciteitssector in 1985 en het besluit tot rotatieplicht na 8 jaar parlamentschap in 1989). Door de afwezigheid van een uitgesproken hiërarchie en van een centrale macht genieten vele organen binnen de groene partijen van een relatief grote autonomie. De partij-organisatie geeft een onoverzichtelijke indruk: een losjes verknoopt netwerk van partij-organen van ongeveer gelijk gewicht met onverwacht opduikende tegensprekelijke tendenzen. De Amerikaanse politoloog Eldersveld duidde deze toestand aan als stratarchie¹⁴.

De groene partijen, zo mogen we besluiten, incarneren een nieuw partijtype. In tegenstelling tot de oligarchische massapartijen, die sinds decennia (niet alleen) de Belgische politiek domineren, vallen zij op door twee karakteristieken: het gaat om kaderpartijen, die bovendien slechts losjes, d.i. stratarchisch gestructureerd zijn.

IV. Exponenten van de nieuwe sociale bewegingen

Dat de groene partijen meer zijn dan louter milieupartijen, blijkt ook uit hun verbondenheid met de nieuwe sociale bewegingen. We vroegen de congressisten alle groepen en organisaties aan te geven, waarvan ze op dat ogenblik lid waren (zie Tabel VII).

(14) S.J. ELDESVELD, *Political Parties: A Behavioural Analysis*, Chicago, 1964, i.h.b. blz. 9-10, 98-117.

TABEL VII
Lidmaatschap van bewegingsorganisaties
(in procent van aantal respondenten).

	Agalev	Ecolo	Samen
Milieubeweging	44	38	42
Vredesbeweging	51	27	42
Derde Wereld-beweging	48	27	40
Arbeidersbeweging	15	9	12
Vrouwenbeweging	9	2	7
Andere	45	50	47
Aantal lidmaatschappen per respondent	2,1	1,5	1,9

Behalve bij de restcategorie (een samenraapsel van jeugd-, sport-, culturele, kerkelijke e.a. verenigingen) zijn de activisten van Agalev en Ecolo in het bijzonder en in ongeveer gelijke mate actief in de milieu-, vredes- en de Derde Wereld-beweging. Met de arbeidersbeweging, die met de vakbonden nochtans enorme organisaties heeft voortgebracht, zijn er veel minder contacten. Als we in rekening brengen dat 25% van het groene activistenkader vrouwen zijn en de vrouwengroepen quasi uitsluitend uit vrouwen bestaan, behaalt ook de vrouwenbeweging nog een behoorlijke score (ongeveer één op vier vrouwelijke activisten is lid van een vrouwengroep). De militanten van Agalev en Ecolo zijn dus actief in het gehele spectrum van de nieuwe sociale bewegingen, maar daarentegen eerder afwezig uit een grote oude sociale beweging als de arbeidersbeweging. Opvallend zijn verder de verschillen tussen Agalev en Ecolo zelf. De Agalev-leden zijn veel activistischer dan die van Ecolo (gemiddeld 2,1 groepslidmaatschappen tegenover 1,5 bij Ecolo). Ecolo is, relatief gezien, ook nadrukkelijker op de milieubeweging gericht en tendert bijgevolg meer naar een milieupartij dan Agalev.

Maar al behoren 70% van de partijmilitanten tot één of andere bewegingsorganisatie, dan nog representeren zij maar een uiterst kleine fractie van de bevolkingsmassa's die die bewegingen in beweging brengen. Zoals gezegd stegen de ledenaantallen van elk van deze partijen niet verder dan een paar duizend. Het intensieve activisme van de partijmilitanten in de nieuwe sociale bewegingen heeft door zijn geringe massa dus al bij al weinig impact op die bewegingen zelf. Vele "nieuwe sociale bewegings" richten zich naar andere dan de groene partijen. De meeste sympathisanten van de groene partijen uit de nieuwe sociale bewegingen weigeren de stap naar partijlidmaatschap te zetten. Ook de organisaties uit de nieuwe sociale bewegingen (b.v. Bond Beter Leefmilieu, het VAKA) letten erop dat zij niet als partijgebonden organisaties gebrandmerkt worden. In tegenstelling tot de zuilen bestaan er hier geen exclusieve liaisons tussen het electorale en het corporatieve kanaal. Daarom zijn de links-libertaire partijen op het politieke terrein ook geen hegemoniale representanten, maar slechts exponenten van de nieuwe sociale bewegingen.

V. Links-libertaire ideologie

Aan het begin bestempelden we de groene partijen Agalev en Ecolo als links-libertaire partijen. Hun oriëntatie op het brede spectrum van de nieuwe sociale bewegingen gaf al aan dat het meer dan louter milieupartijen zijn. De anti-centralistische, stratarchische partij-organisatie en de vrees voor bevoogding vanuit een top van politieke professionelen wezen op het libertaire streven naar persoonlijke autonomie en zelfontplooiing. We hebben dan ook gepoogd de ideologie van de ecologisten, hoe zij de wereld zien en willen veranderen, preciezer in kaart te brengen.

In een eerste benadering vroegen we de militanten zichzelf te plaatsen op een links-rechts-schaal (Tabel VIII).

TABEL VIII

Eigen situering op een links-rechts-schaal door de militanten van Agalev en Ecolo (in percentages).

	Agalev	Ecolo	Samen (na aanpassing)
Zeer links	6	9	6
Links	48	46	38
Centrum-links	36	35	28,5
Centrum	8	8	26
Centrum-rechts	1	1	1
Rechts	1	—	0,5
Zeer rechts	—	—	—
Aantal respondenten	139	65	256
Aantal weigeringen	23	29	—

Zowel de Agalev- als de Ecolo-militanten plaatsen zichzelf met overtuiging in het linkse vak van het politieke veld. Meer dan de helft beschouwt zichzelf als links of zeer links. De meeste anderen plaatsen zichzelf in het centrum of centrum-links. De hoge non-respons, zeker in vergelijking met de vanzelfsprekendheid waarmee de andere vragen werden beantwoord, gaf echter te denken. Uit verdere analyse (o.a. door kruising met de houding ten aanzien van de linkse partijen) bleken de weigeraars globaal dezelfde houding aan te nemen als de centrum- tot centrum-linkse-respondenten. Daarom werd een nieuwe, aangepaste verdeling berekend, met de non-respondenten nu bijgevoegd bij het centrum. De slotsom verandert er niet wezenlijk door: de meeste militanten situeren zich tussen het centrum en links.

Links en rechts zijn veel gebruikte maar ook vage merktekens in de politiek. Om een beter begrip te krijgen van de inhoud van de als links geapostrofeerde ideologie confronteerden we de respondenten met 13 intern gevoelige "items". We presenteren enkel de resultaten van de uitspraken die relevant zijn voor de decodering van de links-libertaire nexus (Tabel IX).

TABEL IX

Groene militanten over de links-libertaire nexus (in percentages)

	(Eerder) akkoord	Akkoord en niet akkoord	(Eerder) niet akkoord
1. De natuur beschermen en de economie in ecologische zin omvormen vereist staatstussenkomst op heel wat gebieden.	80	16	4
2. Een drastische arbeidsduurvermindering is noodzakelijk, ook al gaat dit gepaard met looninlevering.	78	13	9
3. De verspreiding van grootwarenhuizen moet worden teruggedraaid ten voordele van kleinhandelaars en kleine producenten.	75	19	6
4. Een eventuele verhoging van de belasting op benzine mag de mensen met een laag inkomen niet beletten nog met een auto te kunnen rijden.	64	24	12
5. In de bedrijven zijn het de werknemers, de omwonenden en de consumenten, niet de eigenaars die de beslissingsmacht moeten bezitten.	64	29	7
6. De grote electriciteitsbedrijven moeten worden genationaliseerd.	66	17	17
7. Milieuvoorschriften voor de industrie mogen niet zo ver reiken dat daardoor een goed deel van de industrie België zou verlaten.	14	27	59
8. De groenen zijn noch links noch rechts.	56	15	29

Harde kritiek op het functioneren van de economische markt en vooral van de grote concerns, is wijd verspreid. Voor de ecologische ombouw van de economie acht men staatsinterventie noodzakelijk (item 1). De militanten hebben weinig op met de monopolistische electriciteitsbedrijven, die zij hun pro-nucleaire politiek verwijten (item 6). In de strijd om de zeggenschap over de bedrijven gaat de sympathie niet naar de ondernemers, maar naar de "underdog", de werknemers, de omwonenden en de consumenten (item 5). De grootwarenhuizen wil men terugschroeven ten voordele van de kleinhandel en de kleine producenten (item 3). De laatste uitspraak geeft aan dat men niet gekant is tegen markten op zich, zolang deze maar niet beheerst worden door het grootkapitaal. Naast deze sympathie voor gedecentraliseerde markten wijken de opties van de ecologen nog af van de traditionele linkerkzijde door hun kritiek op het materialistische primaat. Arbeidsduurvermindering rangeert boven behoud van inkomen (item 2). Ecologische standaarden mogen, zelfs tegen een zeer hoge prijs, niet geruild worden voor behoud van de industriële produktie (item 7). Wel is men zeer gevoelig voor het thema "sociale rechtvaardigheid" (item 4).

Als globaal beeld komt naar voren dat de ecologen met traditioneel links de anti-kapitalistische stichting en de eis voor meer sociale rechtvaardigheid delen. Maar in plaats van uit te lopen op een pleidooi voor een meer georganiseerde eco-

nomische groei komt het anti-kapitalisme bij de Groenen voort uit het streven naar een ecologische, postmaterialistische en op persoonlijke autonomie gerichte samenleving. De herstructurering van de economie dient niet om tot een beter groeiregime te komen, maar om de als funest ervaren almacht van de economie te reduceren ten voordele van andere waarden (cfr. de 3 "S"-en – "stilte, soberheid, saamenhorigheid" – van "Anders gaan leven", de beweging waaruit Agalev als partij is ontstaan). Ter onderscheiding van traditioneel links betitelen we de Groenen daarom als links-libertaire partijen.

Dat de groene militanten niet in één pot met traditioneel links willen gestoken worden, benadrukken zij zelf trouwens zeer expliciet door in meerderheid de uitspraak dat de Groenen noch links noch rechts zijn, te onderschrijven (item 8) en dat ondanks de eigen centrum-linkse situering en de assertieve politieke stellingnamen. De libertair-ecologische component is voor de Groenen geen secundaire kwalificatie bij een linkse opstelling. Veeleer krijgt het anti-kapitalisme omgekeerd zijn betekenis vanuit de libertair-ecologische benadering. Net zomin men het katholieke cultuurconservatisme mag verwarren met de liberaal-economische opstelling, evenmin mag het libertaire ecologisme zo maar samengevoegd worden met socialistisch links.

VI. Enkele verschillen tussen Agalev en Ecolo

Agalev en Ecolo zijn onafhankelijk van elkaar in elk landsdeel ontstaan en gegroeid en hebben pas later, vooral voor de standpuntbepaling in het parlement, beperkte gezamenlijke bijeenkomsten georganiseerd. Houding en optreden van de beide partijen divergeren dan ook op heel wat vlakken.

De Agalev-militanten zijn in doorsnee meer activistisch ingesteld. Zij zijn o.a. in meer verenigingen actief en nemen ook vaker deel aan demonstraties dan hun Ecolo-collega's. Agalev is thuis in een breder spectrum van nieuwe sociale bewegingen. De militanten zijn radicaler in hun opinies en staan kritischer ten opzichte van de eigen partij, alhoewel juist in Agalev de partijleiding breder en de "turnover" groter is. Kortom, Agalev is als partij meer stratarchisch, qua militantisme meer activistisch, qua opinies meer radicaal dan Ecolo.

De verklaring ligt in de verschillende maatschappelijke context, waarin de partijen opereren. In Vlaanderen hebben de nieuwe sociale bewegingen een groter deel van de bevolking weten te mobiliseren dan in het Franstalige landsgedeelte. Vooral in de vredesbetogingen viel die asymmetrie op. De meer intensieve links-libertaire mobilisatie in Vlaanderen kan op zijn beurt het gevolg zijn van de hogere welvaart en verstedelijking in Vlaanderen. Agalev had dus voor de partijpolitieke vertaling van de nieuwe breuklijn het geluk te kunnen putten uit een groter potentieel van gepolitiseerde "nieuwe sociale bewegers" dan Ecolo.

VII. Besluit

Agalev en Ecolo verschillen op een aantal punten grondig van de grote politieke partijen, die traditioneel de politiek in België beheersen. Het zijn weinig geforma-

liseerde, stratarchische kaderpartijen met uiterst weinig leden. Zij drijven op de geletterde, nieuwe middenklasse die werkzaam is in het onderwijs en de sociale en culturele sector. Als exponenten van de nieuwe sociale bewegingen verbinden zij in een nieuw discours de antikapitalistische gevoeligheden van de linkerzijde met ecologische, post-materialistische en libertaire waarden en doeleinden.

Het kluwen van nieuwe bewegingen en partijen, nieuwe middenklasse, nieuwe gevoeligheden wijst op de activering en institutionalisering van een nieuwe breuklijn in de hypermoderne samenlevingen. Dat hebben we via de analyse van de groene partij Agalev en Ecolo willen aantonen. De vraag is nu in hoeverre deze breuklijn zich op termijn ook laat voelen bij de rest van de bevolking, in de grote politieke partijen en in het beleid. Blijft het bij de institutionalisering van een politiek segment, dat ongeveer 10% van de bevolking beslaat, of fungeren de nieuwe partijen als prefiguraties van een zich organisatorisch en ideëel veranderend politiek landschap?

Summary: The Belgian Agalev and Ecolo as left-libertarian parties, or the party political institutionalization of a new cleavage line.

A survey conducted in 1985 at the party conferences of the Belgian ecology parties Agalev and Ecolo, allows to brush an empirically based picture of the militants and the internal functioning of these parties. The "new middle class" background of the militants, the stratarchic order in the cadre party, the manifest links with the so-called "new social movements" and the specific brand of a new left-libertarian ideology all point to the new and different character of these parties, in comparison to the established Belgian parties.